

A. ten Cate, *Waarnemers op heilige grond. Nederlandse officieren bij UNTSO 1956-2003* (Amsterdam: Boom, 2003, 232 blz., €24,90, ISBN 90 5352 951 9).

Van de historische secties der Nederlandse krijgsmacht delen levert vooral die van de landmacht, het Instituut voor militaire geschiedenis, tegenwoordig een kwalitatief en kwantitatief indrukwekkende productie. Deze publicatie past daar door inhoud en verzorging goed in, al stelt zij de gebruiker op één toch niet onbelangrijk punt wat teleur. De afkorting 'UNTSO' staat voor 'United Nations truce supervision organisation.' Het boek staat vól dergelijke afkortingen en men mist node een verklarende lijst daarvan.

Vanaf de zomer van 1956 werden Nederlandse waarnemers gezonden naar het gebied dat de auteur — met een gebruikelijke, maar merkwaardig 'Europacentrische' term — aanduidt als het Midden-Oosten. Hun lotgevallen worden beschreven tegen de achtergrond van de politiek-militaire ontwikkelingen in dat gebied, die door de auteur op zeer knappe en heldere wijze worden geschetst, en van ontwikkelingen hier te lande. Bij het laatstgenoemde gaat het vooral om het beleid bij de betrokken ministeries en de ontwikkeling van de meningsvorming ten aanzien van Israël. Opvallend is dat 'oorlog en marine' — zoals het ministerie toen nog heette — aanvankelijk weinig enthousiast was om waarnemers uit te zenden: iemand als minister Staf vreesde dat voldoen aan het verzoek ter zake van de Verenigde Naties een te grote aderlating van het beroepskader zou meebrengen. Later veranderde de situatie, vooral onder invloed van ontwikkelingen die niets met de situatie in het 'Midden-Oosten' te maken hadden. Als voorbeeld noem ik het prijsgeven door Nederland van Nieuw-Guinea in 1962, dat het ontstaan van een overschot aan officieren der mariniers tot gevolg had. Op de lijst van 517 namen aan het einde van het boek figureren dan ook vele officieren van dat korps die na 1962 werden uitgezonden. Hun ervaring is ongetwijfeld van nut geweest bij de voorbereiding van het korps mariniers op zijn huidige taak in crisisgebieden.

De lotgevallen van de waarnemers zijn zeer verschillend geweest. Er waren tijden dat er in sommige gebieden reden was om te spreken over de 'United Nations travel and sightseeing organisation', anderzijds hebben veel waarnemers, hoewel (of misschien juist als) per definitie tot scrupuleuze neutraliteit verplichte toeschouwers van het wapengeweld, verwickelingen meegemaakt waarin hun leven acuut werd bedreigd en werden zij soms, zoals in de jaren 1970 en 1980 in Libanon, bijna bij voortduring geconfronteerd met 'chaos en anarchie' en continu 'berooft en geïntimideerd.' (192) Zij zagen ook, soms van zeer nabij, collega's om het leven komen. Vermeldenswaardig is dat dit lot gedurende de beschreven periode geen Nederlander getroffen heeft.

De diverse aspecten van het waarnemersbestaan worden door Ten Cate op boeiende wijze weergegeven. Haast als een roman laat zich lezen wat hij releveert over de, soms geslaagde, pogingen van de Israëlische geheime dienst, spionnen te werven onder de waarnemers. De methoden die de *Mossad* daarbij gebruikte, waren overigens beslist niet uitzonderlijk. Zo had men het niet zelden gemunt op wat (114) genoemd wordt de 'geografische vrijgezellen': de waarnemers die zonder echtgenote of partner in Israël waren gestationeerd. Men behoeft zich niet te verwonderen dat even aantrekkelijke als Israëliisch-vaderlandslievende jongedames in deze een belangrijke rol speelden. Twee gevallen waarin Nederlandse waarnemers voor Israël belangrijk spionnagerwerk deden, worden min of meer uitvoerig behandeld. Overigens kwam het niet zelden voor dat Nederlandse waarnemers tijdens hun plaatsing in het Midden-Oosten aanmerkelijk kritischer kwamen te staan tegenover Israël dan tevoren het geval was geweest. Die verandering van opvatting vond in eigen land niet altijd begrip. Zo hadden twee Nederlandse waarnemers in 1967 een vraaggesprek met *De Legerkoerier*. Daarin lieten zij zich kritisch uit

over de methoden die Israëlsche militairen gebruikten bij wat genoemd werd strafexpedities. 'Defensie' verbood publicatie van het interview omdat (76) 'men op hoog niveau vond dat het artikel niet strookte met de gevoelens bij het Nederlandse volk over Israël.'

Het behoeft geen betoog dat het juist tegenwoordig, nu Nederland bij relatief veel vredesoperaties is betrokken, interessant is hoe de begeleiding van de waarnemers en de nazorg na afloop van hun 'tour(s) of duty' zich hebben ontwikkeld. Men zal zich niet verbazen dat uit dit boek blijkt dat er sinds 1956 veel verbeterd is. Ook deze ontwikkeling wordt door de auteur helder beschreven, waarbij zijn streven naar objectiviteit opnieuw opvalt.

Ph. M. Bosscher

L. Akkermans, *Televisie. Beginjaren van een nieuw beroep* (Amsterdam: Boom, 2003, 224 blz., €19,90, ISBN 90 5352 940 3).

In zijn beginjaren was de beeldbuis een ondergeschoven kind in het vaderlandse mediabestel. Er bestonden allerlei maatschappelijke, politieke en religieuze bezwaren tegen dit nieuwe medium. De televisie werd vooral beschouwd als een hinderlijk bijverschijnsel van de radio. Dit beeld zou pas in de loop van de jaren zestig bijgesteld worden.

Auteur Leo Akkermans is een van de televisiepioniers in Nederland. Hij werkte van 1958 tot 1985 bij de AVRO en de KRO. In deze uitgave behandelt hij de eerste jaren van de Nederlandse televisie tot de jaren zeventig. Centraal staat hierbij het nieuwe beroep van televisiemaker. De auteur beschrijft de uitzending van de eerste televisieprogramma's, het ontstaan van de eerste opleidingen voor televisiemakers, stakingen, de invloed van de Nederlandse verzuiling op het maken van televisie, maar bovenal hoe het maken van televisie langzamerhand uitgroeide tot een normaal beroep.

Nostalgie voerde tijdens de presentatie van het boek op 30 september 2003 in het Parool Theater de boventoon. Mijmeringen over de tijd dat televisie nog een noviteit was; in Nederland althans, want toen Leo Akkermans in 1958 toetrad tot het nieuwe gilde van programmamakers, waren ze in het buitenland al mijlenver vooruit.

Akkermans is een programmamaker uit de tijd dat de omroepen wel investeerden in de televisie, maar eigenlijk niet geïnteresseerd waren in de inhoud. 'Het ging hen als omroepen alleen om hun leden. En de televisie was gewoon een technisch experiment dat een vroege dood zou sterven.' De eerste studio's werden dan ook gehuisvest in houten kotjes. 'Dan konden ze na het falen meteen worden gesloopt.' (63) Waar tegenwoordig de technici de loopjongens van de programmamakers zijn, was dat in de tijd van Akkermans wel anders. 'De techniek', dat waren allemaal afgestudeerden, jongens van de HTS. Programmamakers waren vrije jongens zonder opleiding. Dat gaf hen op de werkvloer geen gezag. 'En die jongens vonden vooral de kwaliteit van het beeld belangrijk. Uren konden ze staren naar een testplaat. Toen we ze eindelijk zo ver hadden dat ze iets 'echts' gingen filmen, konden ze de boel zo plat gooien. 'Het piekt in het wit', riepen die jongens dan. Dan kon je rustig wachten tot een minuscuul vlekje was weggewerkt in het beeld.' Aldus Akkermans tijdens de presentatie, waarbij hij tal van anekdotes verhaalde, die soms wel en soms niet in zijn boek waren beland.

De door hem genoemde 'vrije jongens' kwamen niet alleen in conflict met de technici, maar ook met hun bazen, vooral in de tijd dat het omroepbestel nog zeer verzuild was. In 1961 leidde dit bijvoorbeeld tot een gerucht makende televisiestaking.

Zelf vond ik het eerste hoofdstuk, getiteld 'Aanloop' het interessantst, omdat hier letterlijk de